

Sint-Martens-Lierde bezat...

De enige "Kartuize,, van Oost-Vlaanderen

Als je geen Oostvlaming zijt zou je er de weg in verliezen. Er zijn twee gemeenten die « Lierde » in hun naam dragen : Sint-Maria-Lierde en Sint-Martens-Lierde. Er zijn er ook twee met « Leerne » : Bachte-Maria-Leerne en Sint-Martens-Leerne en om het geheel nog wat op te smukken is er ook nog een Laarne. Een onderscheid is er uiteraard wel en in het geval van Sint-Martens-Lierde, waarover wij het in deze bijdrage willen hebben, is dat zelfs vrij gemakkelijk. De gemeente heeft zelfs twee uitzonderlijke aspecten, die haar van alle andere onderscheiden. In de eerste plaats werd haar een wapenschild toegekend waarvan de heraldische inhoud eerder ongewoon is en anderzijds is zij de vestigingsplaats van het enige kartuizerklooster in de provincie geweest.

Doorgaans is er in een wapenschild enig verband te ontdekken met het historisch verleden van de lokaliteit. Zo komt het dat men er soms de Kerkpatroon, of een abt, of de emblemen van een adellijke familie, of een dier of bloem in terugvindt naast vele andere, voor leken soms onverstaanbare, tekens. Wat Sint-Martens-Lierde betreft is dat een weefgetouw, uniek in de heraldiek van ons land en waarin niemand kant of wal weet te onderscheiden. Het werd in 1818 toegekend door de toenmalige Willem I van Nederland en bevat een zeis met een haak, een weefgetouw met schietspoel en een ploeg. Historische betekenis heeft dat allemaal niet en alles wijst er op dat men er zich in dit geval eerder gemakkelijk heeft willen vanaf maken. Er was nochtans heel wat meer te ontdekken in de geschiedenis van Sint-Martens-Lierde. Ongetwijfeld is er veel verdwenen maar als je het dorp binnenrijdt zijn de sporen van wat er vroeger was toch nog duidelijk te onderkennen. In de Dorpsstraat moet je zo maar door de poort van een oud herenhuis rijden. Een kerk is er op het eerste gezicht niet te bespeuren en als je navraag doet naar dat onmisbare onderdeel van iedere Vlaamse lokaliteit wordt je aanvankelijk ook nog in de war gebracht.

Steevast wordt uw verzoek om informatie beantwoord met een wedervraag :

- Wat bedoelt ge, de kerk hier of d'oude kerk ?
- Zijn er te Martens-Lierde dan twee kerken ?
- Helemaal niet. De parochiekerk staat hier net om het hoekje. Je kunt ze van hier niet zien. De oude kerk is verdwenen maar we gebruiken de uitdrukking nog om de andere kant van de gemeente aan

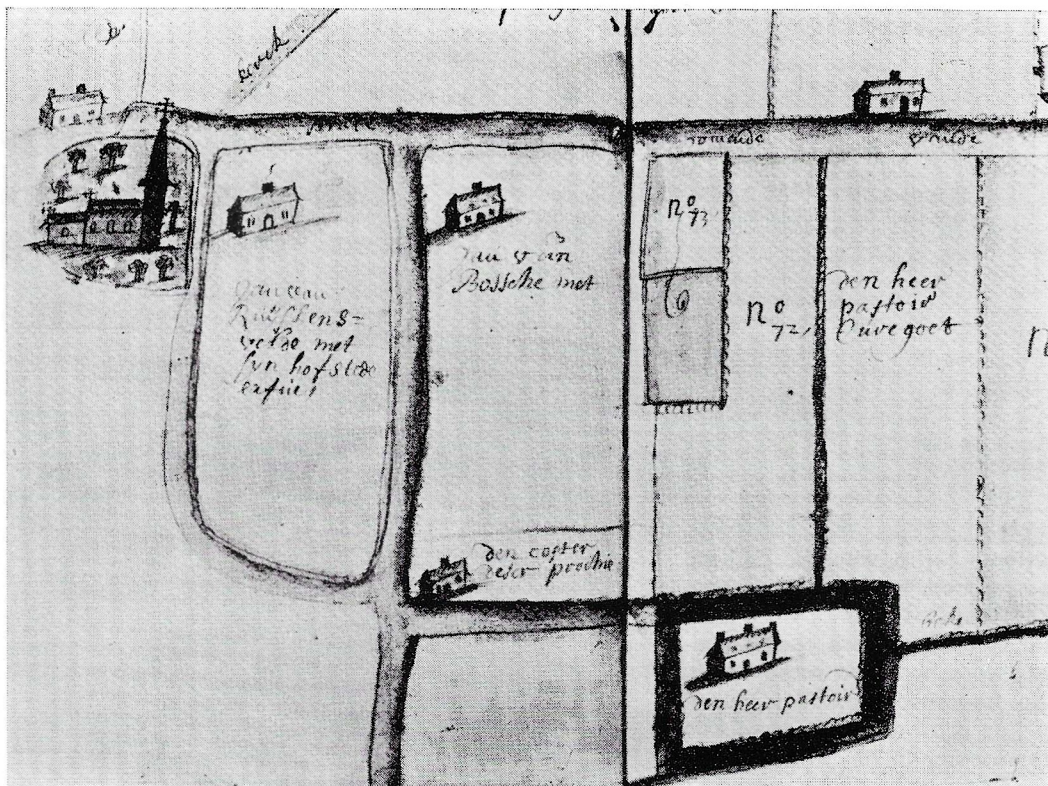

Ingangspoort van de Kartuize te Sint-Martens-Lierde
(cliché Fed.)

te duiden. Daar is misschien ook nog eens een dorpskom geweest.

Uiteraard ga je dan toch eens naar de parochiekerk kijken. Ze is toegewijd aan de H. Martinus bij wie men vroeger bescherming kwam zoeken tegen brand. Een gebouw in rode baksteen, zonder veel tierlantijntjes er aan maar bekroond met een sierlijk torentje. Hier zouden vroeger de Kartuziers gewoond hebben in het enige klooster van die orde in Oost-Vlaanderen.

De heilige Bruno van Keulen ($\pm$ 1032-1106) stichtte de orde. De ikonografie stelt hem voor met zeven sterren, veelal zes rond het hoofd en een op de borst. Het aantal vindt een verklaring in een legende.

Kadastraal plan van de oude dorpskom (oude kerk) - Landboek 1682 (cliché Fed.)

Het neerhof van de Kartuize (thans verdwenen)

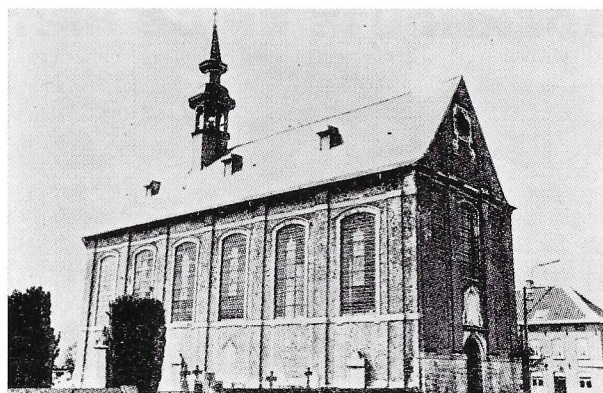

Bruno besloot met zes vrienden een leven van afzondering en boete te beginnen. Ze schonken hun bezittingen weg en begaven zich naar Grenoble. Hugo, bisschop van Grenoble, zag in een droom zeven sterren verschijnen en stilhouden op een plek in zijn diocesis. Bij de aankomst van de zeven mannen die een afgelegen plaats vroegen, zag de prelaat de vervulling van zijn droom en schonk hen een strook land te Chartreux. Ze stichtten er het klooster dat ver en bij naam en faam verwierf als **La Grande Chartreuse**. De naam kreeg een internationale weerklank door de kruidenlikeur die de Kartuziers vervaardigen. Het duurde ruim twee eeuwen vóór de orde zich ook in onze streek vestigde. De eerste «kartaize» verrees te Heerne bij Edingen in 1314. Op het einde van de vijftiende eeuw telde de orde twintig kloosters in de Nederlanden.

De kartaize van Sint-Martens-Lierde dateert van 1329 en ontleent haar naam aan het woud waar ze ontstond: **het Sint-Martens-Bos**.

Jan Gheylinck, een Geraardsbergenaar en zeer invloedrijk man en grootgrondbezitter, vriend van Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen, besloot een abdij op te richten te Schendelbeke. Bij het begin van de bouw stelde men vast hoe ongelegen het terrein was. Lodewijk van Nevers verleende zijn goedkeuring om de stichting naar Sint-Martens-Lierde over te brengen, op het dotatiedomein **Ten Bosse**. De opbouw duurde ongeveer twintig jaren, want pas in 1352 kon de abt de kerk wijden. De graaf van Vlaanderen verleende verder bijzondere gunsten en liet toe domeinen van hoge waarde aan te werven. Enkele van zijn onmiddellijke medewerkers en andere edellieden leefden op bepaalde perioden het kloosterleven mee of lieten in de omgeving een kluis bouwen.

In de tweede helft van de zestiende eeuw woedde de geuzenvervolg in Zuid-Oost-Vlaanderen. In 1579 vernielden de opstandelingen de abdij. Philips van Egmont, zoon van de onthoofde Lamoraal, versloeg met hulp uit het buitenland de geuzen uit Gent, maar kwam te laat om het gebouw te redden. Zou de kartaize ooit herrijzen? Philips II beseftte de toestand en liet zes jaar na de verwoesting aan de Kartuziers toe hun goederen wettelijk op te vorderen. De kartaize verrees opnieuw. In 1690 kampeerden Franse troepen in het gebouw en in de omgeving. Soldaten brengen makkelijk schade en schande. Ook dan. Omstreeks een halve eeuw nadien, in 1745, logeerde Lodewijk, de Franse koning, daar. Het gevolg bleef ongeveer gelijk: er ontstond schade en de ellende van opeisingen. In de achttiende eeuw kende men er het drama van bouwvallige heiligdommen en herstellingen. Op 17 maart 1783 deelde de abdij het lot van de andere beschouwende kloosters: Jozef II had ze van af die dag afgeschaft. Twee maanden nadien dreven de soldaten de monniken uit en een beheerder van de regering zetelde daar. Handschriften, edel metaal, schilderijen en waardevolle boeken verhuisden naar de hoofdstad. De inkomsten van de lopende pachten en de opbrengst van verkoop van

De kerk van Sint-Martens-Lierde (cliché Fed.)

weinig waardevolle voorwerpen ter plaatse verrijken de kas voor de eredienst te Brussel. De parochiekerk bleef vervallen. De regering en de kerkelijke overheid voerden onderhandelingen en besloten in 1785, dat de afgeschatte kartaize voortaan als parochiekerk dienst zou doen.

De Franse revolutie deed de verdere sporen van de kartaize verdwijnen. Ze verklaarde de goederen van het voormalig klooster tot nationaal domein, liet ze verkopen en aldus kwamen gebouwen en gronden in bezit van gewone burgers.

De monniken leidden er een leven van gebed, van boete en eenzaamheid, waarin hand- en geestesarbeid afwisseling verstrekten. Hun sobere levenswijze sloot de beoefening van kunsten en profane wetenschappen niet uit. Handschriften uit de vijftiende eeuw die in het Sint-Martens-Bos met zorg en toewijding tot stand kwamen, zijn overal verspreid, o.a. in de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel en in het stadsmuseum te Kortrijk.

In de gemeente kunt ge nog een ruim deel van de vroegere gebouwen aantreffen en bewonderen: de kloosterpoort, een indrukwekkend gebouw. De brouwerij is thans pastorie geworden en het huis van de prior noemt men thans de kosterij. De kerk heeft in hoofdzaak de stempel van de kartaize behouden. De voorgevel, het hoofdaltaar en de lambrizing, heiligenbeelden vertegenwoordigen op heerlijke wijze de rococostijl en verdienen een ereplaats bij de andere schatten uit de gemeenten van Zuid-Oost-Vlaanderen. Hemelveerdegem met zijn weergaloos retabel ligt in de buurt. Bewonder in ongeschonden gebouwen de luister van een verdwenen abdij. In de pastorie berust een schilderij, dat een totaalbeeld van de verdwenen Kartaize weergeeft. Een nauwkeurige kopie van het doek hangt in het gemeentehuis. Bij nauwkeurig toezien vormen we ons een duidelijk beeld van voorbijge roem, want de toegangspoort, het huis van de prior en de brouwerij, een schuur en de achtermuur ziet u dadelijk op het doek en daarna in de werkelijkheid.

Sint-Martens-Lierde kan er op roemen, dat oude gebouwen er ongeschonden tronen. Een fijne toren wenkt u!

Renaat VAN DER LINDEN